

Ольга КУЦОС,

orcid.org/0000-0002-9123-2813

кандидат філософських наук,

докторант кафедри слов'янських мов

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

(Київ, Україна) *olga_kutsos@ukr.net*

РЕЛІГІЙНІ КОНЦЕПТИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ: ПСИХОСЕМАНТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПОЛЯ

Звернення до релігійних уявлень є свідченням зацікавленості науковців у дослідженні духовного підґрунтя національного характеру. Аналізуються канонічні релігійні книги, повчання моральних лідерів, авторські тексти, зразки народної творчості. Разом із тим, відсутній чіткий системний підхід, що дозволив би здійснити ґрунтовний аналіз релігійних концептів. Таке становище стало передумовою реалізації авторської ідеї характеристики відповідного концептуального поля за допомогою методу психосемантичного моделювання. Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей релігійних концептів в українській мовній свідомості за допомогою психосемантичного моделювання концептуального поля. Психічний рівень охоплює тілесно-перцептивний, логіко-понятійний, емоційно-афективний та ціннісно-смісловий компоненти. Семантичний рівень полягає у виділенні категорій речі, властивості та відношення. Предметом нашого дослідження є психосемантичне моделювання концептуального поля релігійних концептів, об'єктом дослідження – релігійні концепти в українській мовній свідомості.

Проведений аналіз виявив, що для української мовної свідомості характерне: 1) сприйняття абсолютної природи Бога, її незалежність від суб'єкта, безвідносність до точки зору; 2) розуміння добра як такого, що пов'язане з конкретністю, проявом активної життєвої позиції людини; 3) сприйняття зла як сили, що спричиняє страждання, має антирелігійне підґрунтя, проте в підсумку не може бути сильнішою за добро; 4) трактування душі набагато ширше, ніж із релігійної точки зору, сприйняття її переважно у нейтральному або позитивному сенсі; 5) співвіднесення життя не стільки з релігійною сферою, скільки з філософським пошуком і виміром буття; 6) розуміння смерті як такої, що має негативне або нейтральне смислове навантаження, присутність віри у те, що з фізичною смертю існування не припиняється. Дане дослідження є однією з ланок, що характеризує особливості українського національного характеру з точки зору лінгвістики, зокрема філософсько-світоглядного фрагменту концептосфери.

Ключові слова: мовна свідомість, концептуальне поле, релігійні концепти, психосемантичне моделювання, асоціативний словник.

Olga KUTSOS,

orcid.org/0000-0002-9123-2813

Candidate of Philosophical Sciences,

Doctoral student at the Department of Slavic Languages

Ukrainian State Dragomanov University

(Kyiv, Ukraine) *olga_kutsos@ukr.net*

RELIGIOUS CONCEPTS IN UKRAINIAN LINGUISTIC CONSCIOUSNESS: PSYCHOSEMANTIC MODELING OF THE CONCEPTUAL FIELD

Turning to religious ideas is evidence of the interest of scientists in researching the spiritual basis of national character. Canonical religious books, teachings of moral leaders, author's texts, samples of folk creativity are analyzed. At the same time, there is no clear systematic approach that would allow a thorough analysis of religious concepts. This situation became a prerequisite for the implementation of the author's idea of characterizing the corresponding conceptual field using the method of psychosemantic modeling. The purpose of the article is to clarify the peculiarities of religious concepts in the Ukrainian linguistic consciousness using psychosemantic modeling of the conceptual field. The mental level includes bodily-perceptual, logical-conceptual, emotional-affective and value-semantic components. The semantic level consists in distinguishing the categories of thing, property and relation. The subject of our research is psychosemantic modeling of the conceptual field of religious concepts, the object of research is religious concepts in the Ukrainian linguistic consciousness.

The conducted analysis revealed that Ukrainian linguistic consciousness is characterized by: 1) perception of the absolute nature of God, its independence from the subject, irrelevance to the point of view; 2) understanding of good as such, which is connected with concreteness, the manifestation of an active life position of a person; 3) perception of evil as

a force that causes suffering has an anti-religious basis, but in the end it cannot be stronger than good; 4) interpretation of the soul is much broader than from a religious point of view, its perception is mainly in a neutral or positive sense; 5) correlation of life not so much with the religious sphere as with the philosophical search and dimension of being; 6) understanding of death as having a negative or neutral meaning, the presence of the belief that existence does not end with physical death. This study is one of the links that characterizes the peculiarities of the Ukrainian national character from the point of view of linguistics, in particular, the philosophical and worldview fragment of the conceptual sphere.

Key words: *linguistic consciousness, conceptual field, religious concepts, psychosemantic modeling, associative dictionary.*

Постановка проблеми. Звернення до релігійних уявлень є свідченням зацікавленості науковців у дослідженні духовного підґрунтя національного характеру. Аналізуються канонічні релігійні книги, повчання моральних лідерів, авторські тексти, зразки народної творчості. Разом із тим, відсутній чіткий системний підхід, що дозволив би здійснити ґрунтовний аналіз релігійних концептів. Таке становище стало передумовою реалізації авторської ідеї характеристики відповідного концептуального поля за допомогою методу психосемантичного моделювання.

Аналіз досліджень. Проведений аналіз виявив, що дослідження релігійних концептів здійснюється за такими темами: 1) концептосфера релігійного дискурсу (Городецька, 2022); 2) концепт віри в українській мові (Коломієць, 2014); 3) релігійні концепти в нерелігійній комунікації (Крисальна, 2013); 4) концепт «Релігія» в українських народних думках (Михно, 2012); 5) модель опису понятійного шару лінгвокультурного концепту «Релігія» (Найдьонова, 2008); 6) фреймова модель концепту «Релігія» в езотеричному дискурсі (Петрик, 2016); 7) вербалізація релігійних концептів в українських пареміях (Піддубна, 2018); 8) семантика доміантних концептів у релігійних медіа-текстах он-лайн-формату (Рожило, 2012); 9) релігійний концепт «Бог» у новогрецьких, англійських та українських пареміях (Шабан, 2019) тощо.

Таким чином, дослідники розглядають як власне концепт «Релігія» (Л. Михно, О. С. Найдьонова, Т. Петрик), так і окремі релігійні концепти (В. А. Городецька, К. Коломієць, Н. В. Піддубна, М. Рожило, Ю. В. Крисальна, А. В. Шабан). При цьому об'єктом дослідження виступають перш за все тексти релігійного (В. А. Городецька, Т. Петрик, М. Рожило) та нерелігійного (Ю. В. Крисальна, Л. Михно, Н. В. Піддубна, А. В. Шабан) типу. Частина авторів зосереджується на аналізі етимологічних та тлумачних словників (О. С. Найдьонова, К. Коломієць).

Постановка завдання. Незважаючи на достатньо високу популярність заявленої проблематики, асоціативні словники досі лишаються поза увагою вчених, що досліджують релігійні концепти у національній мовній свідомості. Визначаючи потужні

можливості результатів асоціативних експериментів, ми звернулися до аналізу релігійних концептів із залученням авторського методу психосемантичного моделювання концептуального поля. Таким чином, мета статті полягає у з'ясуванні особливостей релігійних концептів в українській мовній свідомості за допомогою психосемантичного моделювання концептуального поля. Предметом нашого дослідження є психосемантичне моделювання концептуального поля релігійних концептів, об'єктом дослідження – релігійні концепти в українській мовній свідомості.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з принципу неупередженості, ми проаналізували матеріал, представлений в офіційних виданнях асоціативних словників. Оскільки нас цікавив, перш за все, найновіший період часу, було прийняте рішення зосередитися на асоціативних словниках, укладених у ХХІ столітті. Мова йде про такі словники, як «Слов'янський асоціативний словник» під редакцією Н. В. Уфимцевої (САС, 2004), «Український асоціативний словник» (Мартінек, 2008) та «Український асоціативний словник» (Мартінек, Мітьков, 2021). До ядерної зони ми віднесли слова-реакції, що представлені на рівні 4,1% і більше, до приядерної зони – від 1,1% до 4,0%, до периферійної зони – від 0,5% до 1,0%.

Психосемантичне моделювання концептуального поля ґрунтується на аналізі двох рівнів, психічного та семантичного. Психічний рівень охоплює тілесно-перцептивний (відчуття, сприйняття, конкретні уявлення), логіко-понятійний (узагальнення і систематизація внутрішніх властивостей і зв'язків реальності), емоційно-афективний (суб'єктивні стани, переживання, передчуття) та ціннісно-смісловий (ідеали, цінності, духовні смисли) компоненти. Семантичний рівень полягає у виділенні категорій речі (те, що може бути назване чи описане), властивості (те, що відрізняє одну річ від іншої) та відношення (наявність зв'язку між двома або кількома речами). Ми дібрали три слова, що характеризують релігійні концепти – *Бог, добро, зло, душа, життя, смерть.*

Слово-стимул «Бог»

САС: *віра* (5,0%), *єдиний* (4,0%), *всемогутній* (3,6%), *небо* (3,3%), *Всевишній* (3,1%), *святий*

(2,1%), *всесильний* (1,9%), *сила* (1,9%), *справедливість* (1,9%), *творець* (1,9%), *всесвіт* (1,7%), *церква* (1,7%), *надія* (1,5%), *релігія* (1,5%), *світло* (1,5%), *все* (1,3%), *добро* (1,3%), *вічний* (1,0%), *добрий* (1,0%), *душа* (1,0%), *життя* (1,0%), *на небі* (1,0%), *один* (1,0%), *батько* (0,8%), *Біблія* (0,8%), *великий* (0,8%), *Господь* (0,8%), *Дух* (0,8%), *сонце* (0,8%), *сонця* (0,8%), *ангел* (0,6%), *всевидячий* (0,6%), *диявол* (0,6%), *Ісус* (0,6%), *любов* (0,6%), *мій* (0,6%), *молитва* (0,6%), *немає* (0,6%).

УАС2021: *віра* (15,0%), *церква* (4,8%), *Ісус* (3,9%), *всемогутній* (3,4%), *релігія* (3,4%), *Всевишній* (2,9%), *єдиний* (2,9%), *є* (2,4%), *любов* (2,4%), *сила* (2,4%), *Бог* (1,9%), *небо* (1,9%), *святий* (1,9%), *творець* (1,9%), *Всемогутній* (1,4%), *надія* (1,4%), *один* (1,4%), *світло* (1,4%), *святе* (1,4%), *брехня* (1,0%), *всевишній* (1,0%), *всесильний* (1,0%), *істина* (1,0%), *молитва* (1,0%), *на небі* (1,0%), *сильний* (1,0%), *Христос* (1,0%), *чудо* (1,0%).

Концепт «Бог»

На психічному рівні концептуальне поле представлено переважно ціннісно-смісловим компонентом, на семантичному рівні – категоріями речі та властивості. Таким чином, більшість асоціацій є: 1) абстрактними поняттями з позитивним або нейтральним смисловим навантаженням (*добро, душа, життя, істина, чудо*); 2) атрибутами з позитивним або нейтральним смисловим навантаженням (*всемогутній, всесильний, всевидячий, всевишній, добрий*). Набагато менше слів-асоціацій з фізичним компонентом (*батько, небо, світло, сонце, церква*), що свідчить про переважно духовне наповнення концепту «Бог». Крім того, на семантичному рівні майже не представлені асоціації, які означають відношення. Це можна тлумачити як розуміння абсолютної природи Бога в українській мовній свідомості, її незалежність від суб'єкта, безвідносність до точки зору.

Слово-стимул «добро»

САС: *зло* (17,5%), *робити* (6,0%), *велике* (3,5%), *і зло* (3,5%), *щастя* (2,9%), *радість* (2,7%), *творити* (2,3%), *вічне* (2,1%), *зробити* (1,9%), *Бог* (1,7%), *людське* (1,5%), *допомога* (1,3%), *любов* (1,3%), *перемагає* (1,3%), *гарно* (1,0%), *приємно* (1,0%), *злагода* (0,8%), *люди* (0,8%), *людина* (0,8%), *людям* (0,8%), *світло* (0,8%), *бабуся* (0,6%), *багатство* (0,6%), *гроші* (0,6%), *друг* (0,6%), *мама* (0,6%), *мати* (0,6%), *моє* (0,6%), *приємне* (0,6%).

УАС2008: *зло* (38,5%), *радість* (2,5%), *щастя* (2,5%), *допомога* (2,0%), *благо* (1,5%), *Бог* (1,5%), *робити* (1,5%), *хороше* (1,5%), *вчинок* (1,0%), *дружба* (1,0%), *любов* (1,0%), *перемагає* (1,0%), *світло* (1,0%), *творити* (1,0%).

Концепт «Добро»

На психічному рівні переважають асоціації, що відносяться до тілесно-перцептивного та логіко-понятійного компонентів, на семантичному рівні – до категорії речі. Таким чином, сприйняття добра в українській мовній свідомості переважно пов'язане з конкретною особою (*бабуся, друг, людина, мама, мати*). Крім того, в межах категорії речі виділяються дві смислові лінії, що характеризують концептуальне поле – добро як матеріальний достаток (*гроші, багатство*) і добро як прояв активної життєвої позиції (*допомога, вчинок, злагода*). Значущість дієвого компонента засвідчується також у рамках категорії відношення, причому добро може виступати і як об'єкт дії (*робити, зробити, творити*), і як суб'єкт дії (*перемагає*). Слід зазначити, що емоційно-афективний компонент психічного рівня співвідноситься з усіма категоріями семантичного рівня – речі (*любов, радість, щастя*), властивості (*приємне*) та відношення (*гарно,приємно*), що вказує на важливе місце концепту «Добро» в українській мовній свідомості.

Слово-стимул «зло»

САС: *добро* (10,2%), *погано* (5,2%), *ненависть* (3,8%), *велике* (3,5%), *чорне* (3,1%), *ворог* (2,9%), *війна* (1,7%), *погане* (1,7%), *страшне* (1,5%), *і добро* (1,3%), *людське* (1,3%), *не переможе* (1,3%), *біль* (1,0%), *нещастя* (1,0%), *вічне* (0,8%), *диявол* (0,8%), *кара* (0,8%), *недобре* (0,8%), *горе* (0,6%), *гроші* (0,6%), *людина* (0,6%), *неприємність* (0,6%), *несправедливість* (0,6%), *пекло* (0,6%), *порок* (0,6%), *сльози* (0,6%), *темне* (0,6%), *темрява* (0,6%), *чорний* (0,6%), *чорт* (0,6%).

УАС2008: *добро* (21,1%), *погане* (3,8%), *погано* (3,8%), *чорне* (3,8%), *гріх* (1,9%), *недобре* (1,9%), *неприємність* (1,9%), *людина* (1,4%), *людське* (1,4%), *ненависть* (1,4%), *нещастя* (1,4%), *пекло* (1,4%), *страшне* (1,4%), *темрява* (1,4%), *чорний* (1,4%), *велике* (1,0%), *вічне* (1,0%), *диявол* (1,0%), *кара* (1,0%), *прикрість* (1,0%), *смерть* (1,0%), *страх* (1,0%), *темнота* (1,0%), *чорт* (1,0%).

Концепт «Зло»

На психічному рівні концептуальне поле характеризується всіма виділеними компонентами, на семантичному рівні – переважно категорією речі, дещо менше – категорією властивості. На відміну від концептуального поля концепту «Добро», в даному випадку більшу представленість мають емоційно-афективний (*біль, горе, ненависть, нещастя, страх*) та ціннісно-смісловий (*гріх, диявол, порок, смерть, чорт*) компоненти. Таким чином, в українській мовній свідомості зло постає як те, що: 1) спричиняє

страждання; 2) має антирелігійне підґрунтя. Примітно, що тілесно-перцептивний компонент реалізується переважно у словах *ворог, людина*, логіко-понятійний – у слові *війна*, тобто зло як таке нерозривно пов'язане з поняттям воєнного конфлікту, протистояння. Категорія відношення засвідчує, що зло *не переможе*, а отже, для української мовної свідомості характерний оптимізм, віра в те, що добро сильніше.

Слово-стимул «душа»

САС: *чиста* (11,3%), *тіло* (27,8%), *добра* (4,2%), *людини* (3,5%), *відкрита* (2,5%), *вічна* (2,5%), *Бог* (2,3%), *людина* (2,3%), *щира* (1,9%), *болить* (1,7%), *рай* (1,7%), *велика* (1,5%), *в душу* (1,3%), *моя* (1,3%), *світло* (1,3%), *безсмертна* (1,0%), *вічність* (1,0%), *компанії* (1,0%), *серце* (1,0%), *совість* (1,0%), *грішна* (0,8%), *життя* (0,8%), *небо* (0,8%), *смерть* (0,8%), *спокій* (0,8%), *жива* (0,6%), *поета* (0,6%), *світла* (0,6%), *філософія* (0,6%), *чистота* (0,6%), *чорна* (0,6%).

УАС2008: *чиста* (14,8%), *тіло* (9,9%), *добра* (5,4%), *Бог* (2,7%), *болить* (2,7%), *світла* (2,7%), *людина* (1,8%), *співає* (1,8%), *відкрита* (1,3%), *вічність* (1,3%), *внутрішнє* (1,3%), *і тіло* (1,3%), *моя* (1,3%), *світло* (1,3%), *щира* (1,3%), *безсмертна* (0,9%), *весела* (0,9%), *вільна* (0,9%), *вічна* (0,9%), *добро* (0,9%), *дух* (0,9%), *кохання* (0,9%), *легка* (0,9%), *людська* (0,9%), *прекрасна* (0,9%), *релігія* (0,9%), *свідомість* (0,9%), *святе* (0,9%), *святість* (0,9%), *серце* (0,9%), *смерть* (0,9%), *темна* (0,9%), *тінь* (0,9%), *чорна* (0,9%).

Концепт «Душа»

Проведений аналіз демонструє, що концептуальне поле концепту «Душа» представлене майже за всіма компонентами як на психічному, так і на семантичному рівні. Це пов'язане з багатозначністю слова, адже душа – це і внутрішній світ людини, і сукупність провідних рис, і головна суть. В релігійно-філософському сенсі найбільш вираженим є ціннісно-смысловий компонент, що співвідноситься з семантичною категорією речі (*Бог, дух, рай, святість, чистота*) та властивості (*безсмертна, добра, вільна, чиста*). Виразеним є також логіко-понятійний компонент, який на семантичному рівні перетинається передусім з категорією речі (*вічність, релігія, свідомість, філософія*). Переважна більшість асоціацій має виразне позитивне або нейтральне забарвлення (*Бог, добро, життя, світло, серце*), і лише в окремих випадках присутнє негативне смислове навантаження (*грішна, темна, тінь, чорна*).

Слово-стимул «життя»

САС: *довге* (8,4%), *смерть* (6,3%), *коротке* (5,6%), *щасливе* (4,2%), *прекрасне* (4,0%), *вічне*

(3,5%), *радість* (2,9%), *прожити* (2,7%), *щастя* (2,1%), *гарне* (1,7%), *боротьба* (1,5%), *вічність* (1,5%), *дорога* (1,5%), *поле* (1,3%), *буття* (1,0%), *важке* (1,0%), *веселе* (1,0%), *миль* (1,0%), *мос* (1,0%), *не вічне* (1,0%), *погане* (1,0%), *людина* (0,8%), *одне* (0,8%), *радісне* (0,8%), *швидкоплинне* (0,8%), *шлях* (0,8%), *і смерть* (0,6%), *любов* (0,6%), *насолада* (0,6%), *складне* (0,6%), *час* (0,6%).

УАС2008: *смерть* (6,1%), *довге* (4,7%), *вічне* (3,8%), *вічність* (3,3%), *коротке* (3,3%), *щасливе* (2,8%), *буття* (2,4%), *веселе* (2,4%), *дорога* (2,4%), *прекрасне* (2,4%), *радість* (1,9%), *щастя* (1,9%), *доля* (1,4%), *існування* (1,4%), *миль* (1,4%), *тяжке* (1,4%), *швидкоплинне* (1,4%), *важке* (0,9%), *для чогось* (0,9%), *любов* (0,9%).

Концепт «Життя»

На психічному рівні концептуальне поле складається з усіх наявних компонентів – тілесно-перцептивного, логіко-понятійного, емоційно-афективного та ціннісно-смыслового, на семантичному рівні воно представлене переважно категоріями речі та властивості. В рамках категорії речі відчутно виділяються просторово-часові асоціації (*вічність, дорога, миль, поле, час, шлях*). Крім цього, присутні антонімічні (*смерть, і смерть*) та синонімічні (*буття, доля, існування*) слова-реакції. В межах категорії властивості чітко простежується диференціація позитивно (*довге, веселе, прекрасне, радісне, щасливе*) та негативно (*важке, коротке, погане, складне, тяжке*) забарвлених атрибутів. Таким чином, у мовній свідомості українців життя співвідноситься не стільки з релігійною сферою, скільки з філософським пошуком і виміром буття.

Слово-стимул «смерть»

САС: *кінець* (5,4%), *горе* (4,6%), *страшна* (4,4%), *життя* (4,0%), *втрата* (3,3%), *коса* (2,9%), *неминуча* (2,1%), *швидка* (1,9%), *передчасна* (1,7%), *чорна* (1,7%), *війна* (1,5%), *жах* (1,5%), *з косою* (1,5%), *раптова* (1,3%), *сльози* (1,3%), *страх* (1,3%), *труна* (1,3%), *людини* (1,0%), *небажана* (1,0%), *прийде* (1,0%), *чорне* (1,0%), *чорний* (1,0%), *вічність* (0,8%), *нагла* (0,8%), *небуття* (0,8%), *невблаганна* (0,8%), *прийшла* (0,8%), *спокій* (0,8%), *сум* (0,8%), *тяжка* (0,8%), *журба* (0,6%), *і життя* (0,6%), *легка* (0,6%), *лиха* (0,6%), *миттєва* (0,6%), *неждана* (0,6%), *несподівана* (0,6%), *несправедлива* (0,6%), *ніч* (0,6%), *похорон* (0,6%), *пустота* (0,6%), *розлука* (0,6%), *сон* (0,6%), *темнота* (0,6%), *темрява* (0,6%).

УАС2021: *життя* (10,3%), *кінець* (4,9%), *страх* (4,9%), *вічність* (4,4%), *біль* (3,0%), *сум* (2,5%), *кінець* (2,0%), *неминуча* (2,0%), *сльози* (2,0%), *біда* (1,5%), *вічна* (1,5%), *горе* (1,5%),

погано (1,5%), початок (1,5%), раптова (1,5%), труна (1,5%), чорний (1,5%), близьких (1,0%), втрата (1,0%), гріб (1,0%), емоції (1,0%), жах (1,0%), не кінець (1,0%), ніколи (1,0%), рідних (1,0%), смуток (1,0%), спокій (1,0%), трагедія (1,0%), тьма (1,0%).

Концепт «Смерть»

На психічному рівні найбільш вираженим є логіко-понятійний компонент, дещо менше – тілесно-перцептивний та цілісно-смысловий. На семантичному рівні переважають категорії речі і властивості. Категорії речі відображують відповідні поняття (*гріб, коса, похорон, сльози, труна*), дії і стани (*вічність, втрата, кінець, розлука, трагедія*), емоції (*біль, горе, журба, смуток, страх*). Абсолютна більшість слів-реакцій, що охоплюється категорією властивості, мають негативне (*лиха, несправедлива, передчасна, страшна, тяжка*) або нейтральне (*легка, миттєва, невблаганна, неминуча, швидка*) смислове навантаження. Разом із тим, реакція *не кінець*, що відноситься до приядерної зони, протистоїть реакції *кінець*, що належить до ядерної зони. Можна сказати, що так проявляються релігійні мотиви, згідно з якими фізична смерть не означає припинення існування.

Висновки. Проведений аналіз виявив, що для української мовної свідомості характерне: 1) сприйняття абсолютної природи Бога, її незалежність від суб'єкта, безвідносність до точки зору; 2) розуміння добра як такого, що пов'язане з конкретністю, проявом активної життєвої позиції людини; 3) сприйняття зла як сили, що спричиняє страждання, має антирелігійне підґрунтя, проте в підсумку не може бути сильнішою за добро; 4) трактування душі набагато ширше, ніж із релігійної точки зору, сприйняття її переважно у нейтральному або позитивному сенсі; 5) співвіднесення життя не стільки з релігійною сферою, скільки з філософським пошуком і виміром буття; 6) розуміння смерті як такої, що має негативне або нейтральне смислове навантаження, присутність віри у те, що з фізичною смертю існування не припиняється.

Дане дослідження є однією з ланок, що характеризує особливості українського національного характеру з точки зору лінгвістики, зокрема філософсько-світоглядного фрагменту концептосфери. Крім того, воно є частиною наукової розвідки, що присвячена компаративному аналізу мовної свідомості представників різних націй. Подальші розробки допоможуть уточнити і поглибити аналіз опрацьованого матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Городецька В. А. Концептосфера релігійного дискурсу (на матеріалі проповідей глави УГКЦ С. Шевчука). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2022. Т. 33. №1. С. 7-11.
2. Коломієць К. Концепт віри в українській мові. URL: http://ukrconf.fl.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/12/51_Kolomyiets_Kateryna.pdf
3. Крисальна Ю. В. Релігійні концепти в нерелігійній комунікації (на матеріалі сучасних англійських текстів). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 46. С. 248–256.
4. Мартінек С. Український асоціативний словник. Від стимулу до реакції. Т. 1. Львів: ПАІС, 2008. 344 с.
5. Мартінек С., Митьков В. Український асоціативний словник. Від стимулу до реакції. Т. 3. Львів: ПАІС, 2021. 544 с.
6. Михно Л. Концепт «Релігія» в українських народних думках. *Світогляд – філософія – релігія: Збірник наукових праць / За ред. І. П. Мозгового. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. Вип. 3. С. 174–181.*
7. Найдонова О. С. Модель опису понятійного шару лінгвокультурного концепту «Релігія» в сучасній англійській мові. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. Вип. 41. С. 214–217.
8. Петрик Т. Фреймова модель концепту «релігія» в езотеричному дискурсі. *Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови»*. 2016. Вип. 23. С. 10–17.
9. Піддубна Н. В. Вербалізація релігійних концептів в українських пареміях (на матеріалі «Галицько-руських народних приповідок»). *Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. 2018. Вип. 48. С. 188–195.
10. Рожило М. Семантика домінуючих концептів у релігійних медіа-текстах он-лайн-формату. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2012. Вип. 14. С. 194–201.
11. Слов'янський асоціативний словник / Під ред. Н. В. Уфимцевої. 2004. 800 с.
12. Шабан А. В., Жарікова Ю. В. Релігійний концепт «Бог / Θεος / God» в новогрецьких, англійських та українських пареміях. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. Вип. 21. С. 212–217.

REFERENCES

1. Horodetska V. A. Kontseptosfera relihiinoho dyskursu (na materiali propovidei hlavy UHKТs S. Shevchuka) [Conceptosphere of religious discourse (on the material of the sermons of the head of the UGCC S. Shechuk)]. *Scholarly notes of V. I. Vernadsky Tavri National University. Series "Philology. Journalism"*. 2022. V. 33. Issue 1. Pp. 7–11. [in Ukrainian]
2. Kolomiets K. Kontsept viry v ukrainskii movi [The concept of faith in the Ukrainian language]. URL: http://ukrconf.fl.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/12/51_Kolomiyets_Kateryna.pdf [in Ukrainian]
3. Krysalna Yu. V. Relihiini kontsepty v nerelihiinii komunikatsii (na materiali suchasnykh anhlovnykh tekstiv) [Religious concepts in non-religious communication (on the material of modern English-language texts)]. *Linguistic and conceptual pictures of the world*. 2013. V. 46. Pp. 248–256. [in Ukrainian]
4. Martinek S. Ukrainskyi asotsiatyvnyi slovnyk. Vid stymulu do reaktsii. [Ukrainian associative dictionary. From stimulus to response.]. V. 1. Lviv: PAIS, 2008. 344 p. [in Ukrainian]
5. Martinek S., Mitkov V. Ukrainskyi asotsiatyvnyi slovnyk. Vid stymulu do reaktsii [Ukrainian associative dictionary. From stimulus to response.]. V. 3. Lviv: PAIS, 2021. 544 p. [in Ukrainian].
6. Mykhno L. Kontsept «Relihiia» v ukrainskykh narodnykh dumakh [The concept of “Religion” in Ukrainian folk thoughts]. *Worldview – philosophy – religion: Collection of scientific papers* / Ed. by I. P. Mozghovy. Sumy: DVNZ “UABS NBU”, 2012. V. 3. Pp. 174–181. [in Ukrainian]
7. Naidonova O. S. Model opysu poniatiinoho sharu linhvokulturnoho kontseptu “Relihiia” v suchasni anhliskii movi [A model of the description of the conceptual layer of the linguistic and cultural concept “Religion” in the modern English language]. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*. 2008. V. 41. Pp. 214–217. [in Ukrainian]
8. Petryk T. Freimova model kontseptu «relihiia» v ezoterychnomu dyskursi [Frame model of the concept “religion” in esoteric discourse]. *Bulletin of Lviv University. Series "Foreign languages"*. 2016. V. 23. P. 10–17. [in Ukrainian]
9. Piddubna N. V. Verbalizatsiia relihiinykh kontseptiv v ukrainskykh paremiakh (na materiali “Halytsko-ruskykh narodnykh pryrovodok”) [Verbalization of religious concepts in Ukrainian paremies (based on the material of “Galician-Russian folk tales”).] *Linguistic studies: Collection of scientific works of KhNPU named after H. S. Skovoroda*. 2018. V. 48. Pp. 188–195. [in Ukrainian]
10. Rozhylo M. Semantyka dominantnykh kontseptiv u relihiinykh media-tekstakh on-lain-formatu [Semantics of dominant concepts in online religious media texts]. *Philological Volyn: text and context*. 2012. V. 14. Pp. 194–201. [in Ukrainian].
11. Slovianskyi asotsiatyvnyi slovnyk [Slavic associative dictionary] / Ed. by N. V. Ufymtseva. 2004. 800 p. [in Ukrainian]
11. Shaban A. V., Zharikova Yu. V. Relihiinyi kontsept «Boh / Θεος / God» v novohretskykh, anhliskykh ta ukrainskykh paremiakh [The religious concept “Boh / Θεος / God” in modern Greek, English and Ukrainian paremies]. *Bulletin of the Mariupol State Humanitarian University. Series "Philology"*. 2019. V. 21. Pp. 212–217. [in Ukrainian]